

vlada urošević

BELEŠKE KOJE TRAŽE NASTAVAK

UZ JEDAN MOGUĆI PREGLED SAVREMENOG TRENUTKA MAKEDONSKE POEZIJE

10-7465 3078

POLAZNA PREMISA

Za poslednjih deset godina slika makedonske poezije izmenila se u najbitnijim komponentama. I kada ne bi bilo novih imena koja su za to vreme ušla u nju, moralo bi se govoriti o tome da su prošireni međaši senzibiliteta, da je obogaćena skala vrednosti. Sve je, od formalnih osobina od sadržinskih preokupacija, dobilo nove prostore, horizonte koji se prvi put otkrivaju. Zato pre svega: slika je bogata i složena, zahveća teške navraćenje, obimnije napore.

OSNOVNA LINIJA RAZVIJTAKA

Težeći da odlomke tradicije i boje podneblja sastavi u zbir iskustava čije jedinstvo treba da sačinjava njenu veoma naglašenu nacionalnu određenost, a ostajući pri tome otvorena za rezultate drugih vremenskih i prostornih koordinata, pored toga ponekad potkana u prvom momentu slabo vidljivim i samo na izgled koicidentno ukrštenim vezama sa pozijom ostalih jugoslovenskih naroda — makedonska poezija je već ostavila za sobom prve korake ka ulasku u oblast autohtonog zvuka i samostalnost rasta. Mada je preokret u korist današnje konstelacije udaljen od nas sedam do osam godina (čini mi se da je 1957. godina ipak bila prelomna), danas je već veoma teško reći šta je u njemu odigralo centralnu ulogu, ukazati na neko delo ili na neku pesmu, na ličnost čiji je uticaj uslovio dalji tok procesa; nesumnjivo je da su u njemu učestvovali i pesnici starije i pesnici mlađih generacija; ovi poslednji svakako u većem broju i angažovanije. Pored ove promene u klimi zajedničkih osećanja, kroz makedonsku poeziju prostrirala se uglavnom apsolutno dominantna jesen melanholičnog štimunga, plačljivo nebo hipertrofiranih ličnih ispovedi, sivilo jednog obezličnog pejzaža čiji elementi gotovo nikada nisu uspevali da prodru u suštinska obeležja ambijenta čije su centralne vidove pokušavali da očrtaju potezima gotovo uvek nedovoljno prilagođenim istinskoj prirodi modela. Razmekšavajući svoje svomio bolešljivom mekoćom, ova poezija je topole zamenila brezama, strast juga jesenjim maglama. U difuznom tonu njene lamentacije bilo je i mestimičnih pokušaja ukrštenja s folklornim šarenilom narodne poezije; nedostatak povoljne klime učinio je da to ostanu samo pokušaji.

Nesumnjivo je da su razlozi koji su odigrali značajnu ulogu u promeni osnovnog tona pesme,

proistekli iz različitih izvora: iz upoznavanja s rezultatima poezije nekih drugih nacionalnosti s kojima su najednom otkrivene neslućene bliskosti, sa opštom promenom u poetskim nastojanjima u jugoslovenskoj poeziji i, pre svega, zbog sarzavanja poetske reči u opštim i individualnim razmerama, zbog njenog učvršćivanja do stanja u kome su postale stvarnost njene potencijalne mogućnosti da kaže istine o postojanju svog tvorca u čvrstim okvirima podneblja i nacionalne pripadnosti.

U toku tog kauzalnog ali i iznenadnog rasta makedonska poezija je našla svoj put razvika, svoj puni glas i svoj sigurni vid. Suština toga puta sastoji se svakako u trenutku sagledavanja tradicije, u trenutku koji je istovremeno bio traženje primarnih njenih tokova, i njeno prepisivanje. Mada taj trenutak, koji i sebi sadrži oduševljavanje celokupnošću tradicije, još uvek traje, moguće je izvršiti izvesna razgraničenja u pogledu na parcijalne prilaze njenim vidovima rukovođene ličnim sklonostima. U okvirima opštih intencija prihvatanja širokih oblika egzistencije i okretanja prema ekstrovertnim vidovima ljudskog postojanja, u najvećem broju slučajeva obojenim patinom tradicije, smesom sačuvanih kolektivnih praslika i daha nekadašnjih oblika patrijahalnog života, razgranjavaju se individualni putevi traženja svoga izraza. Neki od tih puteva vode svojevrstno in-terpretaciji istorije sa akcentom na njenoj nenaklonjenosti, što rada prkos i otpor (*Ante Popovski*), ili jednom veoma slobodnom osećanju istorije u kojoj se pre svega traži njen emotivni ukus i pri čemu se čvrste linije događaja gube pred mutnim konturama mita (*Bogomil Đuzel*), ili dekorativnom šarenilu ali isto tako i subdinskim značenjima folklornih šara i znakova (*Petre Andreovski*), ljubavi za čitanjem tragova prošlosti okom savremenika (*Gane Todorovski*), oblicima življenja koji su uslovljeni klimom i oblikom tla (*Petar Boškovski*), nalazeju razrešenja intimnih čvorova u davninašnim pričama (*Blaže Koneski*), ili svojevrsnom pronicanju u mnoge od ovih elemenata pri stvaranju jednog sveta koliko regionalno određenog toliko nestvarnog i sanjanog (*Radovan Pavlovski*).

Čak i tamo gde je na izgled sve podređeno lirskoj emfazi koja je obojena i introvertnošću pomalo melanholičnog raspoloženja ličnosti (*Mateja Matevski*), susrećemo se s jednim vidom novog senzibiliteta kod kojega se porast uticaja tradicionalne svešti odražava na veoma indirek-

tan način, zadržavajući u centru interesne sfere inkliniranje prema rodnom predelima detinjskog saznanja i iskustvima predaka. Centripetalna sila koja pogleda pesnika upravlja prema nekakvom udaljenom kolektivnom jedru toliko je snažna da i neki pesnici koji su duboko ogrezli u intimu, izgovaraju povremene devijacije (*Acó Šopov*), što, desi se, nije lišeno hodanja putevima koje su mlađi već osvojili. Pod pritiskom ovih uticaja kod autora ponekada dolazi do svojevrstnog pomirenja ličnog i opšteg; neki pesnici (*Jovan Koteski*, *Ljubisa Tuškoski*), koji su u svojim prvim knjigama pokazali da su više vezani unutrašnjim pejzajima lirске vokacije, pronašli su u sledećim knjigama put do jednog vida kazivanja koji u sebi čuva veoma ličan, često mek i raspevan ton, ali sa čvrstim linijama zibanja van ličnosti.

Ova linija, zacrtana snažno i najednom, u toku manje od desetak godina, produžava da se obogaćuje. Na nama je da sagledamo njene činioce, da ocenimo njene vrednosti, ali i da ostavimo mogućnosti za priznavanje svih vrednosti koje će se javiti izvan nje.

USPOSTAVLJANJE KONTINUITETA

Istorija makedonske književnosti je sva u znaku prekida, puna praznina koje ne može da nadopuni ni najbližijivija ruka istoričara. U njoj bi se započela jedna linija, ali bi se ostajalo ne na jednom imenu, već na jednoj do dve pesme. Vekovi senzibiliteta dele pisce, a među njima leži čutanje i tama. Prvi tvorca makedonskog poetskog teksta, *Kiril Pejićević*, još uvek je, sa svojim doživljavanjem crva, na vratima Vizantije. Sledeći već, a ne deli ih ni pola veka, *Konstantin Miladinov*, romantičar, zaljubljen je u jezersku pastoralnu idilu. Bezdanji koji dele pojedine pisce su ogromni. Sadašnji trenutak makedonske poezije je pod opsesijom mogućnosti za uspostavljanje mostova nad tim ponorima, za stvaranje jednog retrogradnog kontinuiteta pruženog prema prošlim vremenima sve do najudaljenijih granica kolektivnog sećanja. Otuda je svakako i taj nepresušni zamah da se sve svoje nacionalno ponovo osvoji, ovoga puta emotivno, da se stvori ono što je bilo nemoguće u nekadašnjim vremenima. Svejedno je da li nalazi inspiraciju u arhaičnoj vokaciji tužbalice (*Gane Todorovski*), ili drevne konture Ledena-grada iz narodnih pesama u linijama savremenih gradova (*Bogomil Đuzel*), ili još dalje razvija zapise kro-

jača-vilenjaka iz devetnaestog stoleća Marka Cepenkova (*Blaže Koneski*), pretpostavlja subdinske dileme Goca Delčeva *Ante Popovski*, makedonski pesnik u ovom trenutku pre svega je zahvaćen traženjem novih veza sa svojim precima, iznalaženjem svoga korena na ovom tlu.

JEDNA MOGUĆA PODELA

Danas je već moguće da se izvuču linije, da se naprave podele; pre svega, broj pesnika, a zatim srodnosti i razlike koje se sve jasnije ocrtauju — to i dozvoljavaju i nalažu. Pri tom, sve formalne odlike padaju u senku (oni što brane klasični stih odatno su naučili da pišu na savremeni način; pesnici koji su među prvima odbacili vezani stih ne plaše se više upotrebe rima); primat dobija senzibilitet, istinska priroda pesnika.

Generalno i brišući nijanse: postoje dve linije: Jedna: meka, sliatkovodna, jezerska linija koja se provlači kroz makedonsku poeziju i izvlači iz jezika njegove najblaže zvuke, negujući između slika samo one koje obećavaju sklad. Oni koji je predstavljaju su, najšire shvaćeno, zastupnici lirске reči u makedonskoj poeziji: *Acó Šopov*, čija mekana osećajnost skida ponekad svoju temperaturu do malokrvne mlakosti; lako rezignirani *Gogo Ivanovski*; *Srbo Todorovski*, koji od svog eklektičnog stava u najboljim svojim trenucima uspeva da napravi jedno izdiferencirano raspoloženje koje nije bez šarma; zabrinuti i zamišljeni *Mateja Matevski* čija lako uspo-rena vokacija nosi u svom toku jednu nenametljivu mudrost; jednostavni, ali i u jednostavnosti ponekad nepotrebno uveličani *Gane Andreovski*; *Jovan Pavlovski* sa svojim geslom: nežnost i neodređenost.

Suprotstavljajući se isticanju u prvi plan ličnosti u poeziji, druga linija određuje svoj cilj u hodu prema širim regionima, gde se pesnik oseća samo kao stav, kao odnos prema svetu. Ova linija nepristajanja na već dati svet, nezadovoljstva, otpora, vodi od na izgled smirenog ali od sumnje razređenog *Blaže Koneskog*, od *Slavka Janevskog* čije visoke note i krupni gestovi nemaju često odgovarajuću težinu, od *Ganeta Todorovskog*, tematski i stilski neujednačenog ali zaljubljenog u punoću, i setnog u svojim najboljim trenucima, preko patetično nastrojenog *Ante Popovskog*, do filigranski, folklorno pitoresknog *Petre Andreovskog*, do *Petra Boškovskog* sa svojom asketskom strogošću prema reči, do razbaruše-

nog i eksplozivnog *Radovana Pavlovskog* sa njegovim izobiljem na glas izvikanih slika, do komplikovanog i u lavirint zagonetnog smisla uvučenog *Bogomila Đuzela*.

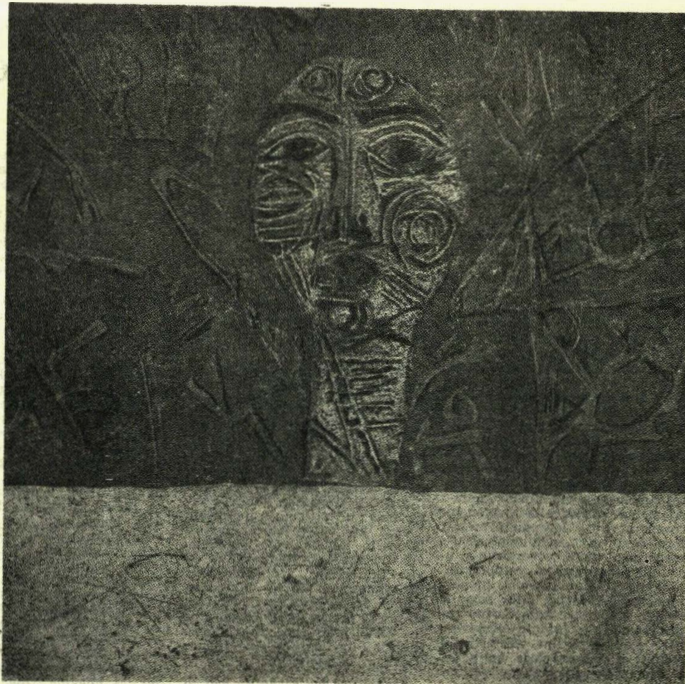
Nedefinitivna i nedovoljno svojim opusom svaki od ovih pesnika ulazi u određenu liniju, ne ostaje li van nje značajan deo njegove poezije, ne prelazi li čak i u drugu? Neki od pesnika iz zadnje grupe svakako mogu stati i u prvoj: *Blaže Koneski*, *Slavko Janevski*, *Gane Todorovski*. U pitanju su veoma teško merljivi činioci, promenljivi u ostalom ne samo zbog mogućih izmena u budućem opusu, već i u zavistnosti od ukusa i merila — promenljivi u vremenu. Ali dvojini plaše se više upotrebe rima; pobijaju postojanje različitih linija u senzibilitetu makedonske poezije, već samo potvrđuju njihovu prirodnost.

PRVA ZNAČAJNA ODLIKA

Da li zbog još uvek sačuvano svežine jezika neupotrebljavanog u književnosti, koji je još uvek u fazi čvrste ograničenosti značenja kod svakog pojednog pojma, ili zbog neke nedovoljno sagledane reperkusije u socijalnoj konstelaciji nacije — tek u makedonskoj poeziji je uvek oštro ocrtna njena konkretna osnova. Reči u makedonskoj poeziji kao da uvek teži prema direktnom naznačavanju predmeta; nema dvosmislenosti, nema nebuloznih raspoloženja. Nema pesama sastavljenih od reči koje su bile izrečene povlačeći se jedna od druge. Pesme u makedonskoj poeziji kao da su sastavljene od predmeta. Čini mi se, uostalom, da je to jedan veoma važan element u stvaranju popularnosti makedonske poezije u drugim jugoslovenskim područjima gde je poezija krenula drukčijim jezičkim smerovima.

Detaljizirajući, mogli bismo reći da u makedonskoj poeziji od poetskih doživljaja — likovni preovlađava nad zvučnim. Mnogo više zaljubljenja u praskavu vizuelnu zvučnost i zvonko šarenilo slika nego li u pitoresknu melodičnost reči i boju toplih vokala svoga jezika, ova poezija retko kad zalazi u jezičke avanture. Karakteristična bi mogla da bude jezička krležavost *Blaže Koneskog*. I tamo gde u izvesnoj meri postoji jezički istraživanje, ono je atribut drugih i drukčijih nastojanja, nikada cilj za sebe: kod *Ganeta Todorovskog* to je u većini slučajeva funkcio-

(nastavak na 16. str.)

BOSKO KARANOVIC glava žene, gravura u linorezu

